

Gemeente Amsterdam
Dienst Onderzoek en Statistiek

Korte historie van de Amsterdamse gebiedsindelingen

Project: 5045

drs. Peter van Hinte

Weesperstraat 79
1018 VN Amsterdam
Telefoon 020 527 9541
p.hinte@os.amsterdam.nl

Postbus 658
1000 AR Amsterdam
Fax 020 527 9595
www.os.amsterdam.nl

Amsterdam, januari 2006

1.1 Inleiding

Binnen de aanduiding voor gebiedsindelingen wordt geen eenduidige terminologie gebruikt. Amsterdam had eerst wijken, later werden dit buurten. Nadien zijn uit de buurten buurtcombinaties en stadskwartieren gevormd. De stadskwartieren werden later wijken genoemd. Op basis van de wijken zijn later de stadsdelen gevormd. De termen stadskwartier en wijk om een gebied aan te duiden worden nu niet meer gebruikt in Amsterdam.

Het Centraal Bureau voor de Statistiek noemt daarentegen de Amsterdamse stadsdelen wijken; de Amsterdamse buurtcombinaties worden door het CBS buurten genoemd. In het verleden zijn ook de termen kanton en sectie gebruikt.

In dit stuk wordt de historie van deze gebiedsindelingen beschreven en wordt kaartmateriaal gepresenteerd.

1.2 Buurten

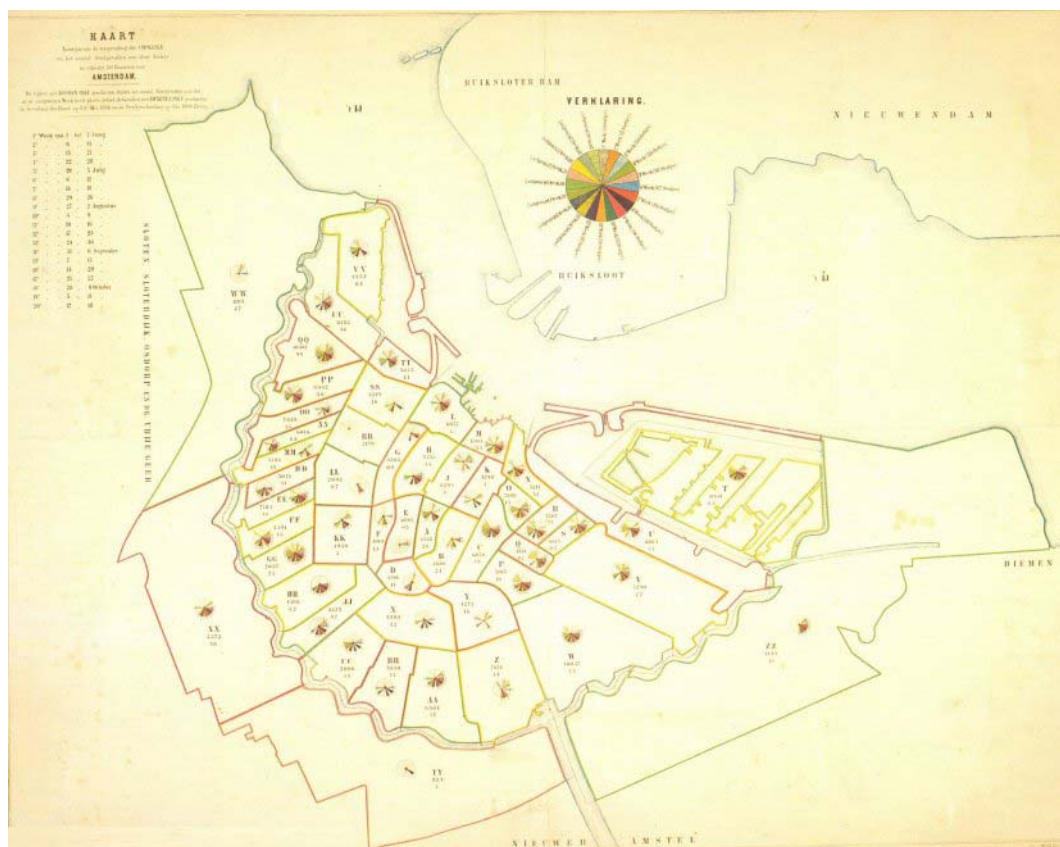
De eerste gebiedsindeling van Amsterdam stamt uit de 1529 en werd gebruikt voor de verdeling van de armenzorg. In 1557 is deze indeling verfijnd, er werden 25 wijken binnen acht kwartieren onderscheiden. In 1579 werd deze indeling gewijzigd en ontstonden er 11 wijken. Aan het hoofd van de wijken stonden burger-hoplieden of kapiteins, die ook brand- en oproerbesteding tot taak hadden. In 1630 voerden zij de eerste volkstelling in Amsterdam uit.

Later in de zeventiende eeuw werd de wijkindeling verder verfijnd en ontstonden er 60 burgerwijken (1684). Deze wijken bestonden meestal uit een door grachten omsloten gebied. In de Jordaan en de Westelijke Grachtengordel bestonden de wijken uit lange stroken van de Jordaan, aangevuld met een naastgelegen gebied in de Grachtengordel. De burgerwijken werden met nummers aangeduid.

In de achttiende eeuw lieten de hoofden van de burgerwijken kaarten van hun wijken maken, een deel van deze kaarten is bewaard gebleven. Op de meeste kaarten is naast de cartografie veel aandacht besteed aan de versiering. Deze indeling is tot 1850 in gebruik gebleven.

In de vergadering van de Amsterdamse gemeenteraad van 3 juli 1850 werd een buurtreglement vastgesteld, waarbij Amsterdam werd verdeeld in 50 buurten. De aanleiding hiervan was de invoering van een bevolkingsregistratie (KB 11 van 20 december 1849). Elke buurt kreeg een buurtcommissaris en meerdere buurtmeesters, die een registratie van ingezetenen bij moesten houden. Jaarlijks moesten zij verslag doen aan de ambtenaar van de burgerlijke stand. De 50 Amsterdamse buurten werden aangeduid met de letters A-Z en de dubbele letters AA tot en met ZZ. Van deze buurten lagen er 46 binnen wat nu stadsdeel Amsterdam Centrum is, 4 buurten lagen hierbuiten. Deze gebiedsindeling is voor een belangrijk deel gebaseerd op de indeling in burgerwijken. In de Jordaan en Grachtengordel zijn nu buurten gevormd die alleen in de Jordaan of alleen in de Grachtengordel lagen. De buurtaanduiding was ook op de huisnummerbordjes op de gevel aangebracht. De oudst bekende kaart met deze buurtindeling stamt uit 1866 en laat de verspreiding van de cholera-epidemie zien.

Kaart 1.1 Kaart van Amsterdam met de verspreiding van de cholera-epidemie van 1866

In 1896 is de gebiedsindeling in 50 buurten uitgebreid met de buurt O.N.A. (Oud NieuwerAmstel) vanwege de annexatie van de gemeente NieuwerAmstel. In deze periode werden er veel huizen gebouwd in de buiten de Singelgracht gelegen buurten en de bevolking nam hier snel toe. Bij de volkstelling van 1899 had Amsterdam 496.358 inwoners, waarvan er 203.608 in de vijf buiten de Singelgracht gelegen buurten woonden.

In 1909 is de gebiedsindeling aangepast en zijn de 51 buurten verdeeld in kleinere gebieden. Dit geschiedde met name in de buiten de Binnenstad gelegen buurten WW, XX,YY,ZZ en O.N.A. . De nieuwe buurten kregen nieuwe lettercombinaties. In de Jordaan werd een aantal buurten in meerdere delen verdeeld, waarbij ze naast twee letters ook een volgnummer kregen. In 1909 waren er 115 buurten binnen het grondgebied van de gemeente Amsterdam.

In 1921 is vanwege de annexatie van de gemeente Sloten de buurtindeling aangepast, er waren nu 169 buurten.

In 1931 is de gebiedsindeling vanwege de voortschrijdende bebouwing wederom aangepast, er waren nu 217 buurten. Tot 1931 werden de buurten in publicaties gegroepeerd om tabellen op één bladzijde te houden. In 1931 is dit gestructureerd en zijn er 49 buurtcombinaties gevormd, die met twee cijfers werden aangeduid. Op onderstaande kaart staat de gebiedsindeling in buurten en buurtcombinaties.

Kaart 1.2 Kaart van Amsterdam met buurten en buurtcombinaties volgens de gebiedsindeling van 1931

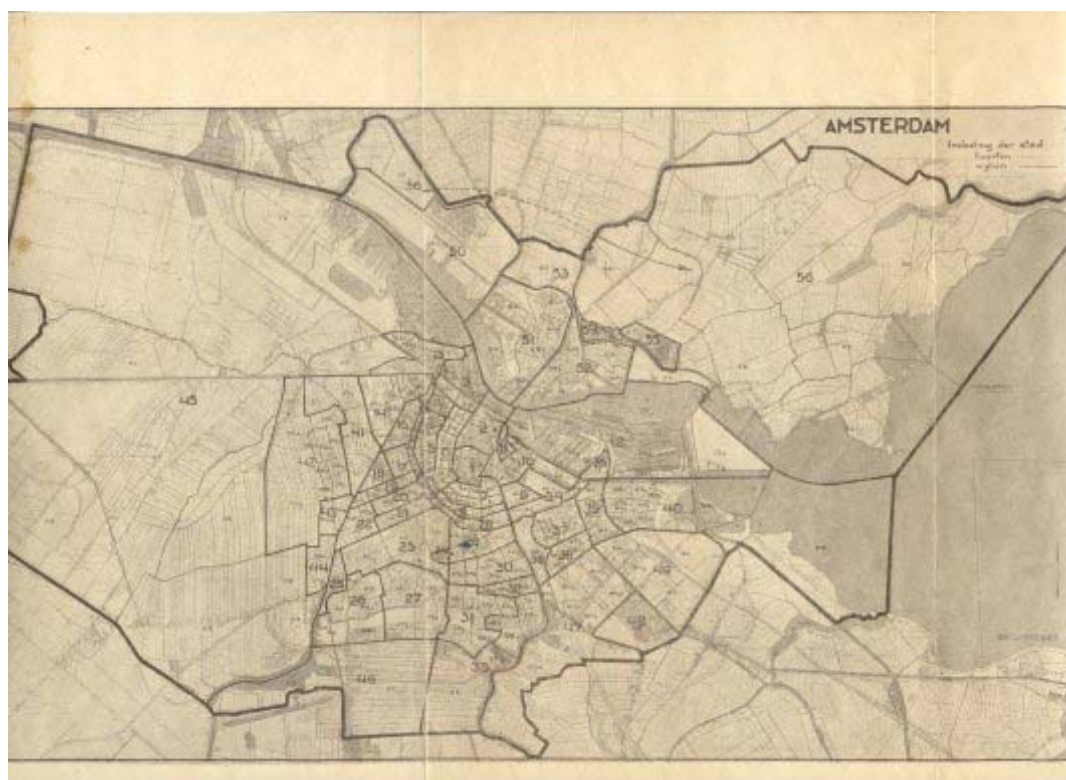

In 1941 is de buurtindeling weer aangepast, er waren nu 264 buurten in Amsterdam.

In 1947 is de buurtindeling met 2 buurten uitgebreid, er zijn nu 266 buurten, in 1948 vindt voorlopig de laatste wijziging plaats, er zijn nu 270 buurten.

De onderstaande kaart is in 1950 gemaakt en bevat deze buurtindeling.

Kaart 1.3 Kaart van Amsterdam met buurten en buurtcombinaties volgens de gebiedsindeling van 1951

Over wijzigingen in de buurtindeling tussen 1948 en 1976 is in het gemeenteblad geen informatie te vinden. In de jaarboeken en het archief van O+S evenmin.

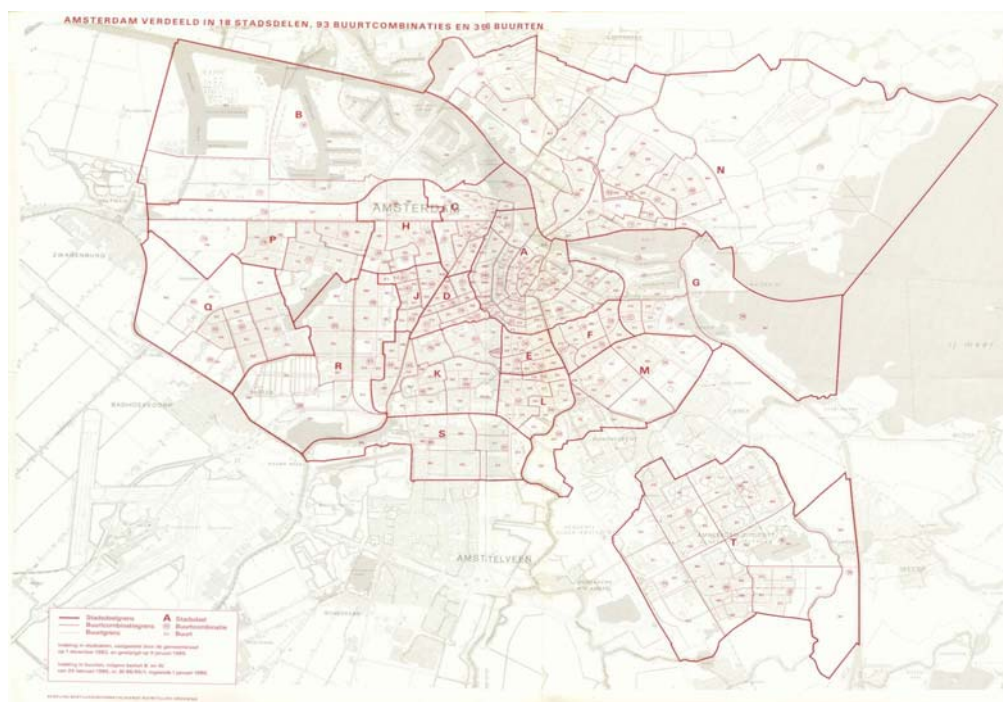
In 1976 wordt het aantal buurten uitgebreid naar 349 buurten vanwege de toevoeging van de Bijlmermeer aan de gemeente Amsterdam. Voor de verwerking met computers wordt voor de code met 2 letters en 2 cijfers een viercijferige code gebruikt.

In 1980 is de buurtindeling verder verfijnd naar 375 buurten zijn, hierbij wordt de viercijferige code vervangen door een vijfcijferige (de buurten in de Bijlmermeer kregen een 2 voor hun nummer, de overige buurten een 1). De bestaande buurtcodering in 2 letters en 2 cijfers wordt nog steeds gebruikt. Dit is tot nu toe de indeling met het grootste aantal buurten. B&W geven de volgende motivatie voor de wijzigingen:

“Dat het wenselijk is gebleken de bestaande grenzen van enkele buurten te herzien ter aanpassing aan de natuurlijke begrenzing, in verband met de buurttoewijzing aan industriegebieden, de buurtindeling van door B. en W. goedgekeurde gebieden van het uitbreidingsplan en ter handhaving van het oorspronkelijke buurtvormingsprincipe m.n. morfologische eenheid”.

In 1986 is bij de invoering van 18 stadsdelen de buurtindeling gewijzigd om de buurten binnen de grenzen van de stadsdelen te laten vallen. In 1986 zijn ook veel buurtgrenzen gewijzigd. De codes van de buurten in twee letters en twee cijfers (5 cijfers t.b.v. verwerking met computers) werd gewijzigd in 3 cijfers, waarbij de eerste twee cijfers de buurtcombinatie aangaven en de het laatste cijfer het volgnummer van de buurt binnen de buurtcombinatie. De onderstaande kaart geeft deze buurtindeling weer.

Kaart 1.4 Kaart van Amsterdam met buurten en buurtcombinaties volgens de gebiedsindeling van 1986

In 1998 is er een kleine aanpassing in de buurtindeling gemaakt vanwege de verandering van de indeling in stadsdelen.

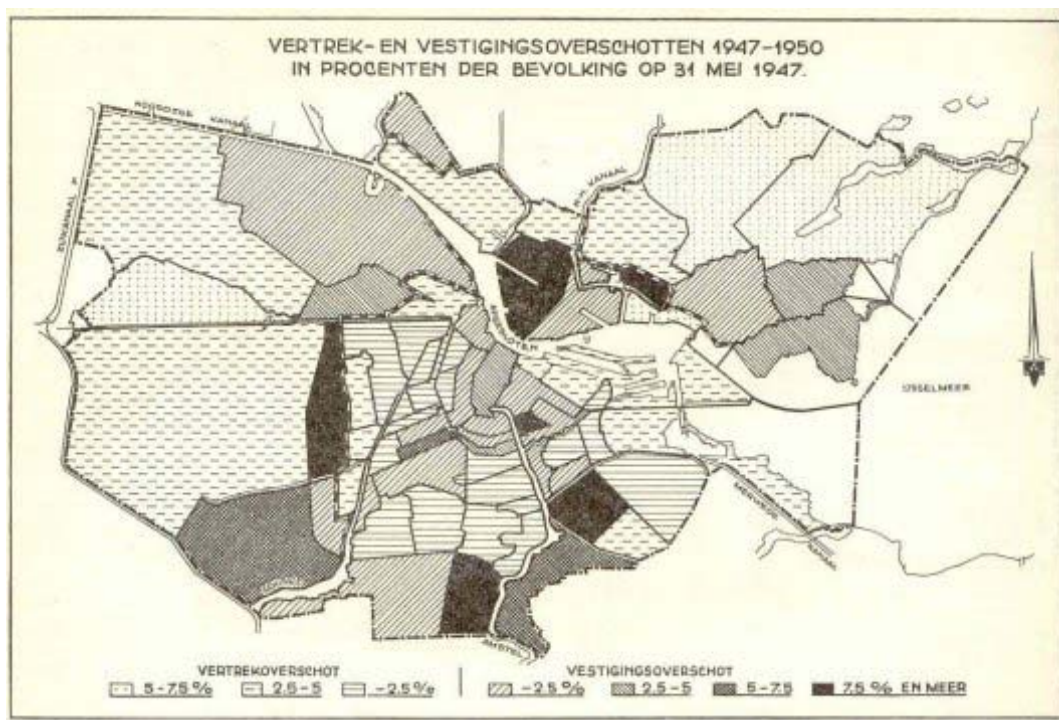
De buurtindeling van 2005 is -voor zover te achterhalen- de negende officieel vastgestelde buurtindeling van Amsterdam.

1.3 Buurtcombinaties

De indeling in buurtcombinaties is nooit bij raadsbesluit geregeld. Tot 1931 werden de buurten in publicaties gegroepeerd om tabellen op één bladzijde te houden. In 1931 is dit gestructureerd en zijn er 49 buurtcombinaties gevormd, die met twee cijfers werden aangeduid, de ligging is te zien op kaart 2.2.

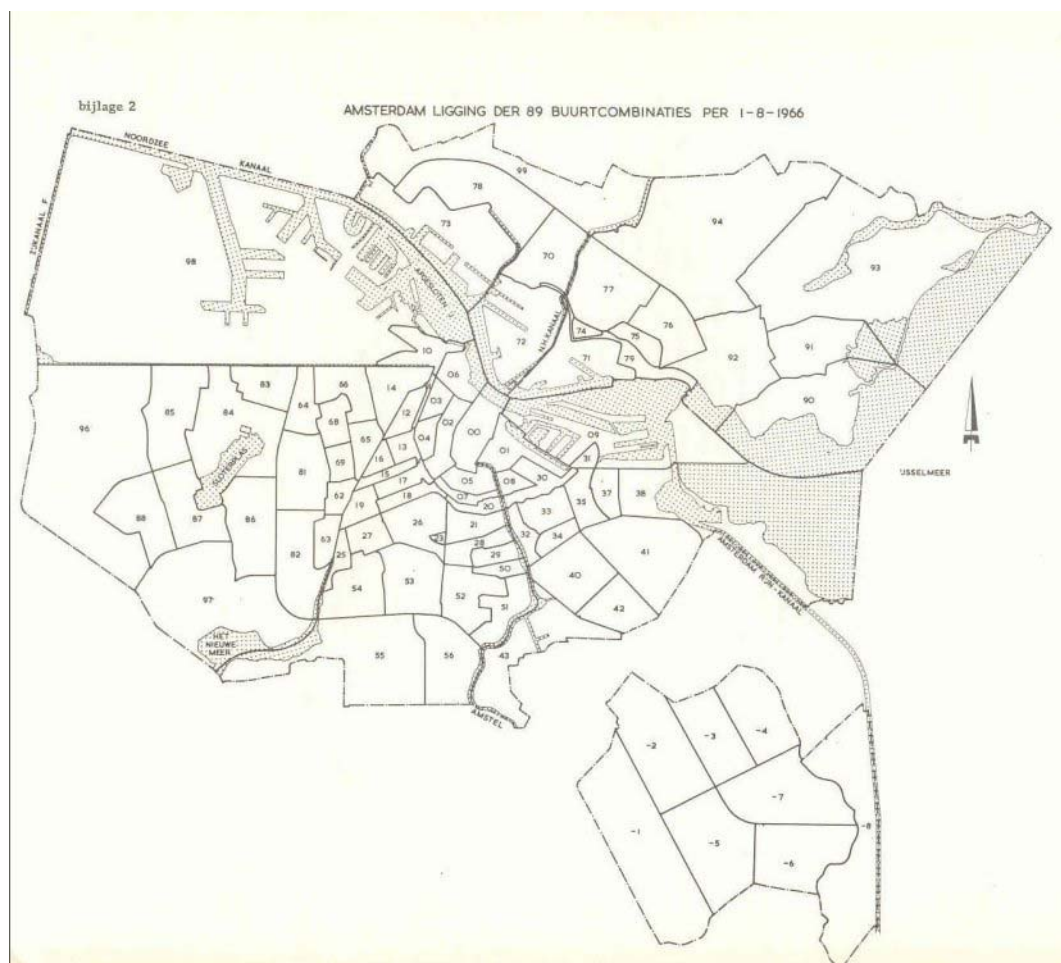
In 1950 is de buurtcombinatie-indeling gewijzigd in 56 buurtcombinaties, die met een andere cijfercombinatie werden aangeduid. Onderstaande thematische kaart is gemaakt op basis van deze gebiedsindeling

Kaart 1.5 Vertrek- en vestigingsoverschotten 1947-1950 in procenten der bevolking op 31 mei 1947.

In 1966 is de buurtcombinatie-indeling aangepast vanwege de (toen) tijdelijke toevoeging van de Bijlmermeer aan het grondgebied van de Gemeente Amsterdam. Er waren toen 89 buurtcombinaties. De buurtcombinaties in de Bijlmermeer werden aangeduid met een - voor het cijfer.

figuur 1.6 De ligging van de buurtcombinaties volgens de gebiedsindeling van 1966

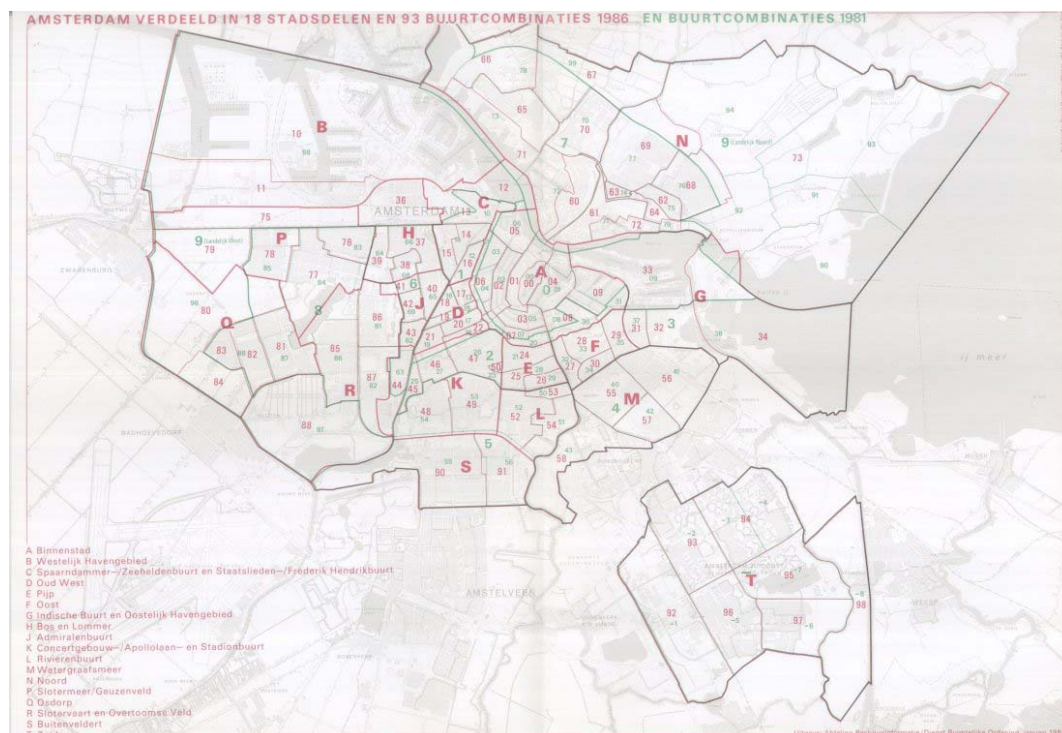

In 1986 is de buurtindeling van Amsterdam in belangrijke mate gewijzigd vanwege de invoering van 18 stadsdelen. In de verordening over de instelling van 18 stadsdelen en 356 buurtcombinaties in 1986 staat in het tweede lid :

“dat het hoofd Onderzoek en Statistiek van de secretarieafdeling Bestuursinformatie gemachtigd is deze 356 buurten samen te voegen tot 83 buurtcombinaties overeenkomstig de eerste twee cijfers van de onder 1° vermelde indeling”.

Met deze nieuwe stadsdeel- en buurtindeling ontstonden 93 buurtcombinaties

Kaart 1.7 De ligging van de buurtcombinaties volgens de gebiedsindelingen van 1981 en 1986.

In 1998 is de buurtcombinatie-indeling aangepast op de indeling van Amsterdam in 15 stadsdelen. Hierbij is er één nieuwe buurtcombinatie gevormd. De nieuw gevormde buurtcombinatie 59 bestaat uit de delen van de buurtcombinaties 48 en 49 ten zuiden van het Zuideramstelkanaal, de grens tussen de nieuwe stadsdelen Amsterdam Oud-Zuid en Zuideramstel.

Met de nieuwe buurtindeling van 2005 zijn er drie nieuwe buurtcombinaties voor IJburg gevormd (35, 51 en 74).

1.4 Wijken

Bij besluit van de gemeenteraad in 1930 is Amsterdam verdeeld in 17 stadswartieren, die bestonden uit een groepering van buurtcombinaties. In onderstaand document is de samenstelling en de ligging beschreven.

Figuur 1.8 De ligging van de buurtcombinaties volgens de gebiedsindelingen van 1981 en 1986.

72

SAMENSTELLING EN LIGGING DER BUURTCOMBINATIES EN STADSWARTIEREN (31 DEC. 1930).
 Composition et situation des combinaisons de quartiers et des sections de la ville (31 déc. 1930).

Buurt-combinatie Combinaison de quartiers	Buurtten Quartiers	Ligging Situation (Zie ook de kaart)
1	A, B, D, E, F, XI, LI	Spui, Nes en Rusland en omgeving.
2	G, H, LI, LIJ, J, K, M	N.Z. Kolk en Oudekerksplein en omgeving.
3	N, O	Jonker-, Ridder-, Konings- en Keizerstraat en omgeving.
4	C, P, Q, R, S, UI, UIA, UIB, UIc, VI	Overige Jodenbuurt en Hoogte Kadijk.
5	TD, TU, UV, VVI, VVII	Westelijke eilanden.
6	RR, SS, LL, KK, HHa, HHb, JJa, JJb	Grachten van Brouwersgracht—Leidschegracht.
7	XI, IJ, AAa, BBa, CCa, Zia	gordel van Leidschegracht—Amstel.
8	AAa, BBa, CCa, Zia	Weesperstraat en omgeving.
9	WI	Plantage Middenlaan en Sarphatistraat en omgeving.
10	VI, VII	Oostelijke eilanden en Oostelijk havengebied.
11	Tia, Tib, Tia, Tib, LJJ, ZZ	Fanen (Czaar Peterbuurt)
12	TH, UI	Jordaan (van Brouwersgracht—Bloengracht).
13	NN, OO, PP, QQA, QQb	Jordaan (van Bloengracht—Looiersgracht).
14	MM, DD, EE, FF, GGA, GGb	Spaarndammer en Zeeheldenbuurt, Sloterdijk en Westelijk havengebied.
15	UI, VVI, SAa, SAa, SAa, SR, ZA	Staatshedenbuurt.
16	SB, SC, SD, SDe	Hugo de Grootbuurt.
17	SE, SEa, MM, NN, OO, PP, QQ	Potgieterbuurt.
18	SE, DD, EE, FF, GG	Bellamyplein en omgeving.
19	SO, SOa	Jacob van Lennepbuurt.
20	SG, SGa, SN, SNa	Constantijn Huygensstraat en omgeving.
21	SH, SHa, HH, JJ	Vondelstraat en omgeving.
22	SJ, SK	J. J. Cremerplein en omgeving.
23	SL, SM	Weteringschans en omgeving.
24	AA, BB, CC, Zb	Museum-, Concertgebouw- en Willemsparkbuurt.
25	AC, ACa, AJ, AK, ALa	Schinkelbuurt.
26	Ala, Alb	
27	AB, ABa, AD, ADa, AE, AFI, AFa	
	AG, AGa, AH, AHa	
28	WG	Oude en Nieuwe Pijp.
29	WE, WEa, WEa	Weesperzijde en omgeving.
30	WF, WFa	Oosterparkbuurt.
31	WC, WCa, WD	Afrikaansche buurt.
32	WB, WBa, WK, WAp, WAa, WAd, WAm	Dapperbuurt.
33	ST, SLa, SP, SQ, SV	Indische buurt.
34	SW, SWa, SWa, SWa, HC, HD	Adm. de Ruyterweg en Witte de Withstraat en omgeving.
35	SWv	Hoofdweg en omgeving (ben. Postjeswetering).
36	SX, SXa	Hoofddorpplein en omgeving.
37	HA, HB, HE, HF, HG, HJ, HK, ZB	Landelijk gebied West (Sloten, Osdorp, Gr. IJpolder).
38	AM, AN, AO, AOa, AT, AU	Stadionbuurt en Amstelveenscheweg.
39	AP, APa, AQ, AQa	Apollolaan en omgeving.
40	AR, ARa, ARa, ARa	N. en Z. Amstellaan en omgeving.
41	ARv, ARv, ARv, AS	Amstellaan en omgeving.
42	WH, WJa, WJa, WJa	Watergraafsmeer en Omval.
43	WO	Tuindorp Watergraafsmeer.
44	BA, BAa, WJa, WJa, WJa	Buiksloterham.
45	NA, NAa, XJa, XJa	Nieuwendammerham.
46	OA, OAa	Tuindorp Oostzaan en omgeving.
47	XB, BC, BD, BF	Oude dorpskommen Nieuwendam en Buikslot.
48	NB	Tuindorp Nieuwendam.
49	OB, BE, NC, ND, RA, RB, RC, RD, RE	Landelijk gebied Noord (Ransdorp, Holysloot, Zunderdorp enz.).
50	Varende schepen en zwerfers.	

Kwartier ¹⁾ Section	Buurtcombinaties Combinaisons de quartiers	Ligging Situation
I	1, 2	Centrum Oude Stad.
IIa	5	Westelijke Eilanden.
b	13, 14	Jordaan.
c	6, 7, 8, 9	Grachtengordel.
d	3, 4	Jodenbuurt.
e	11	Oostelijke Eilanden.
IV	15—17	Spaarndammerdijk—Hugo de Grootgracht.
V	18—23	Hugo de Grootgracht—Vondelpark.
VIa	25, 30	Vondelpark— a. Museum-, Concertgeb., W. park- en Apollobuurt.
b	26, 38	Boerenwetering— b. Stadion- en Schinkelbuurt, Amstelveenscheweg.
VIIa	24, 27	Boerenwetering— a. Oude en Nieuwe Pijp.
b	40, 41	Amstel— b. Amstellaan en omgeving.
VIII	10, 12, 28—32	Amstel—Nieuwe Vaart.
IX-XIa	44, 45, 46, 48	Ben. het IJ. a. Stedelijk gebied.
b	47, 49	b. Landelijk gebied.
XII-XIII	42, 43	Oud-Watergraafsmeer en Omval.
XIV-XVIIa	33—36	Ten W. van Schinkel en a. Stedelijk gebied.
b	37	Kostverlorenvaart. b. Landelijk gebied.

¹⁾ Kwartier III (Havengebied) verdeeld over I, IIa, d, e, IV en XVII. Bij IV ook SR uit XVII. Bij VIIa ook CC uit VI.

Litteratuur

- *Atlas van de gemeente Amsterdam in 101 kaarten*, J.C. Loman jr., Amsterdam 1876
- *Gebiedsindeling van Amsterdam 1998* : 15 stadsdelen, 94 buurtcombinaties, 355 buurten : omschrijving, oppervlakte, begrenzing, kaarten / O+S, het Amsterdamse Bureau voor Onderzoek en Statistiek, Amsterdam, 1998.
- *Gebiedsindeling van Amsterdam 1990* : 18 stadsdelen, 93 buurt-combinaties, 355 buurten : omschrijving, oppervlakte, begrenzing, kaarten, O+S, het Amsterdamse Bureau voor Onderzoek en Statistiek. Amsterdam, 1990.
- *Gebiedsindeling van Amsterdam 1991* : 18 stadsdelen, 93 buurtcombinaties, 353 buurten : omschrijving, oppervlakte, begrenzing, kaarten. O+S, het Amsterdamse Bureau voor Onderzoek en Statistiek, Amsterdam, 1991.
- *Gebiedsindeling van Amsterdam 1998* : 15 stadsdelen, 94 buurtcombinaties, 355 buurten : omschrijving, oppervlakte, begrenzing, kaarten, O+S, het Amsterdamse Bureau voor Onderzoek en Statistiek, Amsterdam, 1998.
- Gemeente Amsterdam, *8^e tienjarige volkstelling 1889-1900*. Plan van indeeling naar de buurten en de gedeelten der gemeente waarvoor de werkkring van elke telling zich uitstrekt met aanwijzing van de huizen welke buiten de bebouwde kom zijn gelegen, Amsterdam 1900.
- *Handboek voor de stad Amsterdam* : naar authentieke opgaven bewerkt: 1. Het reglement voor de buurten. 2. De omschrijving der 50 buurten en afdelingen, met aanwijzing der nummers van hoekhuizen waar zij zich afscheiden. 3. De verdeeling der stad in kantongeregten en politie-sectiën. 4. De opgave van plaats, dag en uur der gewone teregtzittingen der kantongeregten; alsmede opgave der bureaux in de verschillende politie-sectiën. 5. Eene alphabetische lijst van alle grachten, straten, stegen, pleinen, enz., met opgave tot welke buurt, afdeling, politie-sectie en kantongeregt ieder derzelve behoort, Schooneveld, Amsterdam, 1851
- *Handboekje voor de ingezetenen der stad Amsterdam* : bevattende: het buurtreglement, met de omschrijving der vijftig buurten, Eene algemeene lijst der grachten, straten, stegen, pleinen, enz., Willems en van Kesteren, Amsterdam, 1851.
- Naauwkeurige beschrijving van de zestig wijken der stad Amsterdam, mitsgaders de vijf buitenwijken : alsmede de verdeeling der stad in zes kantons, waarachter gevoegd is eene volledige lijst der grachten, straten, stegen, enz., met aanwijzing der wijknummers waartoe dezelve behooren, Mortier Covens en zn, Amsterdam, 1829

- Nieuw buurtboekje der stad Amsterdam, aanwijzende de nieuwe verdeling dier stad en haar grondgebied in vijftig buurten, met aanduiding van den loop der straten en grachten enz., naar de nummering der huizen enz., politie-sectiën en kanton-geregtten. Hassels, Amsterdam, 1853.

- *Nieuwe gebiedsindeling van Amsterdam 1986* : 18 stadsdelen, 93 buurtcombinaties, 356 buurten : omschrijving, oppervlakte, begrenzing, kaarten, Bestuursinformatie afdeling onderzoek en statistiek - Amsterdam, 1986.

- *Nota gebiedsindeling*, Afdeling Bestuursinformatie, Amsterdam, 1982.

Omschrijving, oppervlakte en omgrenzingen van de 89 buurtcombinaties, Bestuursinformatie afdeling onderzoek en statistiek, Amsterdam, 1985.

- Hamelers.M en B. Bakke, *Vier eeuwen Amsterdamse buurten in kaart* : gemeentearchief Amsterdam 26 februari - 8 april 1993, Gemeentearchief Amsterdam, 1993

- van Hinte, P., *gebiedsindelingen in Amsterdam*, een inventarisatie, O+S, het Amsterdamse Bureau voor Onderzoek en Statistiek, Amsterdam, 2002.

- Hofman, W., *Burgerwijkkaarten* , Amsterdam, 1981.

- van Zee, W., M. Janssen, N. Plein, *Nieuwe gebiedsindeling van Amsterdam 1986 in cijfers* : omsluitelingstabellen, statistische informatie, kaarten, Bestuursinformatie afdeling onderzoek en statistiek, Amsterdam, 1987.

Gemeentebblad

Gemeentebblad 1909 afd. 3 nummer 245 (Buurtindeling 1909).

Gemeentebblad 1921 afd. 3 nummer 109 (Buurtindeling 1921).

Gemeentebblad 1931 afd. 3 nummer 1 (Buurtindeling 1931).

Gemeentebblad 1941 afd. 3 nummer 13 (Buurtindeling 1941).

Gemeentebblad 1947 afd. 3 nummer 23 (wijziging buurtindeling 1941)

Gemeentebblad 1948 afd. 3 nummer 10 (wijziging buurtindeling 1947)

Gemeentebblad 1962, afd 3 nummer 112 (aanpassing wijkindeling, 27 wijken)

Gemeentebblad 1976 afd. 3 nummer 118 (aanpassing ivm. annexatie Weesperkarspel

Besluit B&W 1979 nr. BI 2338 (aanpassing buurtindeling vanwege annexatie Weesperkarspel).

Besluit B&W 1979 BI. 2890 (aanpassing vanwege grenswijziging).

Besluit B&W 1980 nr. BI 3183 (grenswijziging vanwege annexatie Bijlmermeergebied).

Besluit Gemeenteraad 1981 nr. 3138 (aanpassing buurtgrenzen).

Gemeentebblad 1986 afd 3 nummer 274 (instelling 18 stadsdelen en 356 buurten (Besluit B&W 1986 nr. BI 86/56/1).

Besluit Gemeenteraad 1989 nr. 1286 (herziening buurtindeling).

Gemeentebblad 1990 afd. 3 nummer 130 (grenswijziging met Abcoude).

Besluit B&W 1998 EST/BIA 98/7/32 (aanpassing vanwege wijziging stadsdeelgrenzen).